

شکری ارتباطات چگونگی شکل

دکتر فریدون عبدلی فرد

مختلف، بسیار کهن و در عین حال پیچیده و دارای دوره‌های تاریک است.

مسیر و ردپای این ارتباطات و برخورد‌های اقوام و ملل بسیار متنوع و پیچیده بوده و تغییرات و تحولات ناشی از آن هنوز چنان روشن نیست که بتوان تصویر واضح و دقیقی از آن ارائه داد. اما نشانه‌های آن را به صورت مبهم می‌توان در افسانه‌ها و اساطیر ملل و یافته‌های باستان‌شناسی پیدا کرد.

تا وقتی بشر اولیه در غارها زندگی می‌کرد و فاقد برخورد اندیشه‌ها بود، دادوستدی نیز انجام نمی‌شد ولی به دنبال دوران طولانی دیرینه سنگی (پالئولیتیک) و خروج از غار و ورود به دشت مجبور شد برای تامین مایحتاج غذایی خود کوشش بیشتری کند.

کم‌کم خانواده‌ها شکل گرفت. این خانواده‌ها در آغاز با شکار و خوردن میوه‌ها و گیاهان طبیعی زندگی می‌کردند و به تهیه غذا برای اجتماع کوچک خود متکی بودند. با ازدیاد خانواده‌ها، شکل‌گیری مجتمع‌های خانوادگی و قبایل، رقابت برای به دست آوردن غذا بیشتر آغاز شد که به دنبال آن کوچ‌ها و مهاجرت‌ها و سکونت در کانون‌های پر محصول آغاز شد.

از حدود هزاره‌ی پانزدهم تا دهم پیش از میلاد کم‌کم به علت ازدیاد جمعیت ارتباط با همدیگر گسترش پیدا کرد و در نتیجه برخورد اندیشه‌ها و داد و ستدها، جوامع کوچک پدیدار و حرکت به سوی پیشرفت و تمدن آغاز گردید.

از فاصله‌ی هزاره‌ی دهم تا هشتم پیش از میلاد انسان‌ها همچنان، شکار و جمع‌آوری غذاهای گیاهی اعم از میوه، دانه و برگ، کم‌کم موفق

کاروان تمدن با سرعت وصف‌ناپذیری در حرکت است و هر روز بر گسترش و عظمت و شکوه آن افزوده می‌شود و برای این افزایش نیز حد و مرزی نمی‌توان قایل شد.

انسان اندیشمند نیز با قدرت و توانایی ذاتی‌اش هر لحظه بدون عجز و لابه و با کمال شهامت و شجاعت دانش خود را افزوده، هر روز با کشف اسرار جهان هستی، گامی به پیش و به سوی تکامل و شناخت کامل کائنات بر می‌دارد.

سده‌ی بیستم بسیار شگفت‌انگیز و پر اُبهت بود. خیلی از انسان‌ها در این سده با چشم خود شاهد تغییرات و پیشرفت‌های شگرف و برق‌آسای جهان در همه‌ی زمینه‌ها اعم از حمل و نقل و مخابرات و الکترونیک و ... می‌باشد. در زمینه‌ی **ارتباطات و پست** که مورد بحث ما است این پیشرفت‌ها و تحولات بسیار چشم‌گیر تر از سایر رشته‌ها است لذا شرح تاریخی این تغییرات نیز بسیار شیرین است.

برای بیان این تاریخچه که خود قسمت عظیمی از ماجرای تحول و پیشرفت تمدن را شامل می‌شود بایستی به عقب بازگشت و از روزهای آغاز تمدن در پیش از تاریخ و زمانی که بشر اولیه از غارها خارج و روانه‌ی دشت‌ها شد و زندگی اجتماعی به تدریج شکل گرفت آغاز کرد.

تمدن‌ساخته‌ی دست بشر است و در هر مرحله‌ی با فکر و اندیشه و توسط انسان‌های پویا ساخته و با کشف و اختراع ابزارهای مادی و معنوی جدید دانسته‌های قبلی اضافه شده‌اند. به این ترتیب تمدن به پیشرفت خود ادامه داده است.

مسیر دیگری که تمدن پیشرفت نمود، ارتباط انسان‌ها در جوامع مختلف نزدیک به هم در نتیجه احتیاج است. به این ترتیب که بر اثر ارتباط جوامع با هم دانسته‌هایشان مبادله شده، ابزار جدید مورد استفاده قرار گرفته و بر اثر داد و ستد مواد غذایی مازاد بر احتیاج که باعث رفاه جوامع می‌شد، این پیشرفت ادامه می‌یافت. پیدایش و پیشرفت تمدن نیز نتیجه همین گرد هم آمدن انسان‌ها کنار یکدیگر و ارتباطی است که جوامع با هم داشته‌اند

در این میان سیر تاریخی ارتباطات جامعه‌ها با هم، در زمینه‌های

چرخ، وسایل زینتی و سلاح‌های مختلف شکل گرفت محصولات صنعتی متنوع شد و به علت تنوعی که در این محصولات وجود داشت، تهیهی آنها توسط یک نفر ممکن نبود لذا هر کس در رشته‌یی به تولید مشغول شد و به انبوهی رسید و معاوضه با دیگران آغاز و به دلیل دادوستد محصولات صنعتی باز هم بازرگانی گسترش

بیشتری پیدا کرد و روابط اقتصادی و فرهنگی و سیاسی بین شهرها آغاز شد و جوامع همراه با تبادل افکار و تکمیل دانسته‌های اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی، موفق به پیش برد بیشتر تمدن خود شدند.

با پیشرفت صنایع و متنوع شدن محصولات هر قبیله و روستا یا شهری، برحسب نوع مواد اولیه‌ی در دسترس، در حرفه‌یی مهارت پیدا کرد و با تهیه محصول بیش از نیاز خود، موفق به تبادل آن با محصولات دیگر جوامع شد. به این ترتیب

وابستگی و نیاز همسایگان یا جوامع مختلف به هم شکل گرفت.

پایه‌گذاران این ارتباط در درجه اول مردمی بودند که کوچ و مهاجرت و سفر به سرزمین‌های دیگر را انتخاب می‌کردند و در مراحل بعدی بازرگانان، سربازان، پیروان و مبلغان آیین‌های مذهبی تازه، صنعتگران و هنرمندان، سفیران و فرستاده‌ها و دانشمندان بودند. در آغاز وسایلی که برای آسان کردن و سرعت در ارتباط موجود شکل حیوانات اهلی شده مثل اسب، استر، الاغ، و شتر بود ولی بعد از اختراع چرخ و ساختن گاری، ارابه و سایر وسایل

به کشف کشاورزی به صورت پرورش بوته‌ها و کاشت درختان میوه و دانه‌دار شدند. به این ترتیب زندگی اجتماعی مفهوم بهتری پیدا کرد.

به دنبال ازدیاد خانواده‌ها و مجتمع‌های خانوادگی و شکل‌گیری قبایل به تدریج روستاهای آغازین با ساختن سرپناه‌ها و خانه‌های مسکونی با مواد طبیعی و گیاهان در دسترس، ظاهر شد.

در کنار کشف کشاورزی، اهلی کردن جانورانی مانند اسب، شتر، قاطر، الاغ و شتر برای جابجایی و حمل محصولات و سفر و چهار پایانی مثل گاو و گوسفند برای تهیه خوراک آغاز شد.

در فاصله‌ی هزاره‌ی هشتم تا پنجم پیش از میلاد قبایل، روستاهای آغازین گسترش پیدا کرد و با زهم به دلیل ازدیاد جمعیت شهرهای کوچک آغازی شکل گرفت

و به دنبال آن زندگی اجتماعی و ارتباط با هم شکل نوینی پیدا کرد و رسم مبادله کالاها مورد نیاز با هم متحول شد و به تدریج موجب پیدا شدن فعالیت‌های تجاری شده، شروع به پیشرفت نمود و در نتیجه‌ی آن، ارتباط افراد و جوامع با هم گسترش پیدا کرد و از مرحله‌ی خانه به خانه و روستا به روستا وارد مرحله‌ی شهر به شهر و در هزاره‌های بعد به مرحله‌ی کشور به کشور رسید و در کنار آن ارتباطات فرهنگی نیز شروع به گسترش نمود. همراه با گسترش جوامع، صنایع مختلف مثل سفال سازی، کوزه‌گری،

کاوش‌های باستان‌شناسی در قسمت‌های مختلف فلات و خاک ایران ثابت نموده که حتی هزاران سال قبل از ورود آریاییان دولت‌های متعددی در این سرزمین وجود داشته‌اند که هر یک در زمان خود نقش موثری در پیشبرد تمدن بشر بازی کرده‌اند.

آثار تمدن‌های پیشرفته‌یی که در جیرفت، شوش، سیلک، کرمان... و غیره پیدا شده خود مؤید این نظر است، هر چند که این رشته سر دراز داشته و هنوز دانسته‌های ما از این تمدن‌ها در برابر آنچه هنوز یافت نشده است همچون چکه‌یی در برابر دریاست.

با کشفیاتی که هر روز باستان‌شناسان در نقاط مختلف فلات ایران انجام می‌دهند، هر بار موفق به کشف نکته‌هایی جدید از تمدن‌های ما قبل تاریخ ایران شده و صفحه‌یی به صفحات قبلی تمدن درخشان فلات ایران اضافه می‌نمایند.

علاوه بر این، ایران ما که به علت موقعیت خاص جغرافیایی خود از آغاز درگذرگاه داد و ستدها و ارتباطات بازرگانی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جوامع مختلف در شرق و غرب خود قرار داشته است. در رشد و گسترش فرهنگ تمدن بشر سهمی شایسته دارد.

امید است روزی سرانجام با گسترش کشفیات و پیوستن زنجیر دانسته‌ها به هم، مسیر ایجاد و پیشرفت تمدن در طول هزاره‌های تاریخ قبل از میلاد در ایران روشن شود.

در اینجا چون بحث ما راجع به **چگونگی پیدایش و تکامل ارتباطات** و پست ایران در ادوار مختلف اساطیری، قبل از تاریخ و تاریخی است لذا بحث را کوتاه کرده با یادآوری مختصر و گذرا از وضع ارتباطات در سایر ملل به ذکر تاریخچه‌ی ارتباطات و پست و شرح تحولات آن در ایران، در ادوار مختلف می‌پردازیم.

پانوشتها

۱. این آن چیز است که کتابها و پژوهندگان خارجی نوشته‌اند. شاید حقیقت چیز دیگری باشد و این آریاییان بودند که از سرزمین ایران به جاهای دیگر رفتند!

نقلیه، که یا بوسیله انسان یا به وسیله چهارپایان جابجای می‌شد، ارتباطات سرعت و حجم بیشتری پیدا کرد.

با رواج سفر و رفت و آمد از مسیرهای مشخصی که مستقیم و آسان و بی‌خطر بودند کم‌کم راه‌های ارتباطی شکل گرفت و به این ترتیب فاصله بین جوامع با این راه‌ها پر شد.

به این ترتیب ظهور و توسعه‌ی وسایل نقلیه چرخ‌دار و گسترش راه‌ها، داد و ستد محصولات و کالاها در سطح کلان امکان پذیر شد. از اواخر هزاره‌ی چهارم و آغاز هزاره‌ی سوم پیش از میلاد همگام با گسترش ارتباطات کم‌کم خط پیدا شد که با پیشرفت و تکامل آن، ارتباط جوامع مختلف نیز آسان‌تر شد و به تدریج کاتبان و دبیران به عنوان گروهی از جامعه ظاهر شده به انجام خدمات ارتباطی و نوشتن محاسبات اداری ثبت و ضبط وقایع پرداختند؛ به دنبال آن انسان وارد دوره تاریخی گردید.

به این ترتیب بود که انسان غارنشین با گذشت چند هزار سال به تدریج موفق به کشف کشاورزی و دام پروری و تکمیل آنها شد و بعد از ساختن سفال به سرعت فلزات را کشف نمود و با اختراع خط که به نظر عده‌یی مهم‌ترین دست آورد کوشش‌های بشر در مسیر تکاملی تمدن است، موفق به سرعت دادن ارتباطات خود شده و با این کشف سرانجام وارد مرحله‌ی تاریخی گردید. و توانست با سرعت دادن به دانسته‌ها و افکار خود و حوادثی که برایش اتفاق می‌افتاد، آنها را به فرزندان خود انتقال دهد و از روی همین نوشته‌ها است که امروزه ما پی به چگونگی زندگی آنان می‌بریم.

در جریان سیر تکامل تمدن سرزمین ما ایران اگر نگوئیم نقش اول را ایفا کرده است باید با توجه به شواهد موجود در آثار مکتوب و آنچه تا کنون در زمینه‌ی باستان‌شناسی به دست آمده است از ارکان اصلی این پیشرفت بوده است.